

Перейменування і портрети

ТЕТЯНА АДАМЕНКО

30 ВЕРЕСНЯ 2025

Як художниця-аматорка, я маю свободу обирати, що саме хочу малювати, і чому, і як довго. Однак у цьому й підступ: мені потрібно вигадати для себе такий проєкт, щоб цікавість зберігалась на довгій дистанції і щоб одного дня мене підхоплювало натхнення, другого звичка, а потім знову натхнення. До того ж, хоча творчість для мене великий ресурс, доступ до нього ускладнений внутрішнім голосом, який гундить: «Ти ще попередній скетчбук не змалювала, куди тобі новий»; «Ти ніколи не навчишся малювати, як професійна художниця»; «Тобі що, за це гроші платять?»; «Краще зроби щось корисне». Обманювати цей голос я навчилася, вигадуючи собі «корисні» в найширшому сенсі слова проєкти.

Галина Мазепа, «Танець», 1956 рік

Коли почалося повномасштабне вторгнення, я хотіла висловити вдячність за те, що трамвайчики рухаються своїми маршрутами, вулиці чисті, в домі є світло і газ, потяги везуть дітей у безпеку... Мирні професії, які не мали героїчного ореолу, раптом його набули. Тож у 2022 році я почала малювати «плакати подяки», і вони доволі широко розійшлися соцмережами. Мої «Комунальники» навіть здобули третє місце в конкурсі від ГО «Центр спільних дій». Завдяки цьому їх побачили представники КМДА і спитали в мене дозволу на розміщення плакатів у столиці, тож я — неочікувано — маю грамоту від пана Кличка і світлини своїх робіт на вулицях Києва.

Стоїть трохи осторонь від «мирних» професій, але теж належить до циклу з подяками плакат «Дякую ППО»: ним навіть самі пепеошники якось проілюстрували допис про свою роботу.

Другим моїм «корисним» проєктом після подячного циклу була «Війна жуків з грибами». Це дуже дивна, аж сюрреалістична казка, яку вважають народною. Я дізналася про неї завдяки репринтному виданню нашого музею «Літературне Придніпров'я» — і захопилася її абсурдним

гумором. Завдяки казці в мені прокинулася симпатія до жуків, а з неї народився плакат про те, як розрізнити личинки хрущів і личинки червонокнижного жука-оленя (бо їх зазвичай плутають і безжально знищують). Сподіваюся, моя версія історії — у якій поєдналися дитяча казка й жучача енциклопедія — колись вийде як зін.

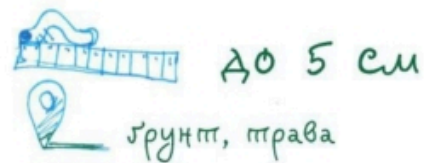
Личинка жука-оленя

- живиться гнилою деревиною, покращує ґрунт
- вид жука-оленя під загрозою вимирання (Червона книга України)
- личинка живе до 7 років, дорослий жук всього до 3 місяців

Личинка хруща правцевого

- живиться корінням рослин
- вид не знаходиться під загрозою вимирання
- личинка живе 3-4 роки

ТА

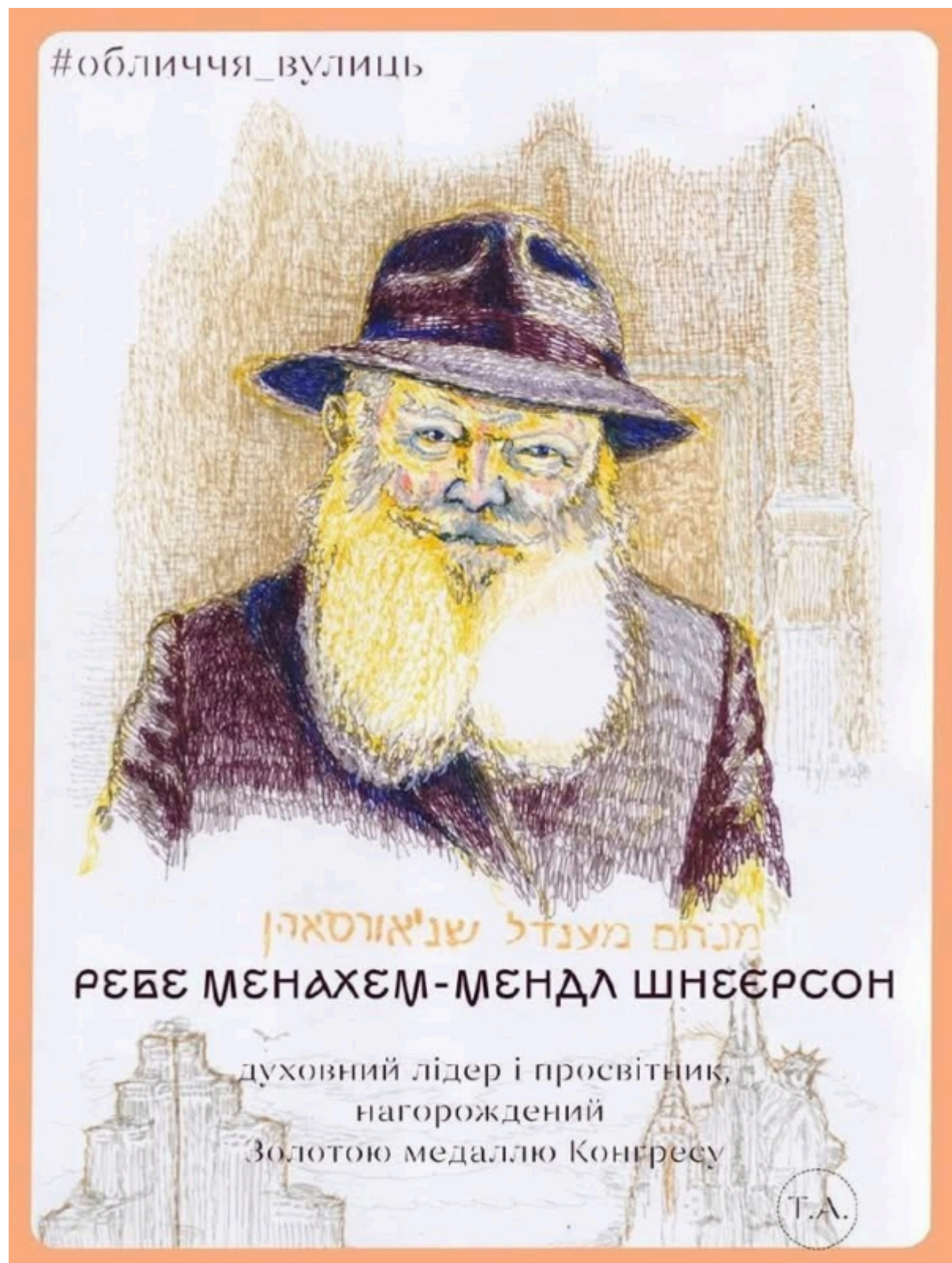

МІДНИЙ ТРУБКОХРУТ

Коли я домалювала і зверстала казку, то вже мала звичку до довгих проєктів. Роззирнулася в пошуках того, що ж цікавого робити далі — і вигадала «Обличчя вулиць», над якими працюю з 2024 року й досі.

Ідея полягає в тому, щоб малювати портрети людей, на честь яких перейменували вулиці в Дніпрі, а потім викладати їх у соцмережах у супроводі цікавих біографічних фактів і коментарів мешканців вулиці щодо перейменування — якщо вдасться його взяти: на жаль, найцікавіші для мене люди-вулиці зазвичай розташовані в найвіддаленіших районах міста, як-от вулиця дисидента й поета Івана Сокульського. А ще я обмінююся «обличчями вулиць» із художниками з інших міст.

Почала я цей проєкт портретом ребе Менахема-Мендла Шнеєрсона, одного з єврейських духовних лідерів, сина головного рабина Катеринослава (тодішня назва Дніпра). Менахем-Мендл Шнеєрсон провів у місті дитячі роки, а потім із родиною втікав від більшовиків до Латвії, звідти до Берліна, далі від нацистів до Парижа, з Парижа до Америки — і більше нікуди з Брукліна не виїжджав. Просвітник, геніальний організатор, за сорок чотири роки ніколи не був у відпустці.

Я не єврейка, але мені подобається репутація Дніпра як неофіційної єврейської столиці України. Дніпро, за моїми спостереженнями, доволі толерантне місто, де всім байдуже, хто ти і звідки, якщо ти людина, з якою можна мати справу. Наприклад, у перший рік мого

материнства мене дуже підтримав благодійний єврейський проєкт «Ментор мам» — і їм теж було байдуже, єврейка я чи ні.

Моя подруга живе в будинку на вулиці Менахема-Мендла Шнеєрсона, у колишній синагозі, з якої більшовики зробили житловий будинок, тож коментар щодо перейменування отримати було легко. Олена тоді сказала, що вчила нову назву вулиці, як вірш, у якому багато приємних алітерацій. (Раніше вулиця, до слова, звалася на честь Козьми Мініна, російського національного героя).

Звісно, до перейменувань не завжди ставляться так позитивно. Наприклад, дніпряни писали петицію про те, щоб залишити вулицю імені Софії Ковалевської та не перейменовувати її на честь Галини Мазепи. Звісно, Софія Ковалевська відоміша, ніж прекрасна художниця-модерністка Галина Мазепа, і ніби не має такого токсичного шлейфу, як розмаїті толстоєвські. Я сама нічого не знала про Галину Мазепу, поки не зайшла на сторінку перейменувань на сайті міської ради. Мене зацікавило жіноче ім'я — адже вулиць, названих на честь жінок, значно менше. І вже тоді я дізналася, що це українсько-венесуельська художниця з цікавезною біографією. Перші уроки малювання їй давав Микола Погрібняк, художник і член катеринославської «Просвіти», який, до речі, саме й проілюстрував згадану раніше «Війну грибів з жуками». Мати Галини Мазепи, лікарка-бактеріологиня Наталія Сингалевич, працювала в Дніпропетровському бактеріологічному інституті (зокрема, робила військовим щеплення від тифу), а згодом на еміграції в Празі утримувала своєю роботою чоловіка й дітей. Батько, Ісаак Мазепа, був керівником уряду УНР періоду Директорії (1919–1920 р), і в Катеринославі сім'я жила на одній вулиці з письменником Адріаном Кащенком.

1956 року керамічна картина Галини Мазепа «Божа Матір Покрова над козацькою чайкою» посіла перше місце на конкурсі в Національному салоні Венесуелі, і нагороду мисткині вручив президент Марко Перес Хіменес. Нашого квіту таки по всьому світу — та я завжди вважала,

що це надзвичайно сумне прислів'я.

Галина Мазепа пише в спогадах, як її приваблювали постаті кам'яних баб біля Історичного музею. Кам'яних баб згадує і Галя Мазуренко, поетка і художниця, учасниця визвольних змагань, нагороджена «Хрестом залізного стрільця»; вулицю на її честь перейменували 2015 року. І я теж малюю і ліплю кам'яних баб, і в циклі моїх подячних плакатів є кам'яна баба «Молодий скіф». Так прозора нитка крізь час міцнішає. Я не знала про Галину Мазепу і Галю Мазуренко, коли малювала усміхненого «Молодого скіфа», але тепер відчуваю, що вони ніби схвалили мій вибір.

**ДЯКУЮ,
МУЗЕЙНИКИ!**

**ВИ БОРОНИТЕ
ДУШУ МОГО МІСТА**

Найцікавіший мистецький випадок трапився з портретом Марії Лисиченко, співзасновниці (разом із чоловіком Дмитром) першої в Катеринославі української книгарні «Слово». Вона була письменницею, перекладачкою і політичною діячкою, обиралася до Української

центральної ради від соціал-демократичної партії. Репресована в 1930-х роках — ані світлина, ані могили, ані точної дати смерті. Проте Лисиченки товаришували з Володимиром Винниченком, і він змалював пані Марію як персонажку в повісті «Босяк». Чесно кажучи, прочитавши про це, я напружилася, бо знала, яким Винниченко може бути гидким навіть щодо найкращих друзів. Але Марію Лисиченко (чи то пак Олю Степанівну) він зобразив напрочуд тепло і з симпатією. Він доволі докладно описав її зовнішність, тож можна сказати, що я працювала в жанрі літературного фоторобота.

Юхиму Михайліву кошти на художню освіту. Коли він відбував військову службу в Катеринославі, Дмитро Яворницький попросив полковника позичити талановитого солдата для роботи в Історичному музеї. Пан Юхим їздив у етнографічні експедиції селами, і я думаю, що цей досвід серйозно вплинув на його становлення як художника і мистецтвознавця. Нечасто Дніпро з'являється на мистецькій мапі подібним чином!

Юхима Михайліва репресували, бо він, по-перше, був символістом, тож його стиль безнадійно дисгармоніював із задушливим оптимізмом соцреалізму; а по-друге, намагався вберегти Софію Київську від розграбування. Тодішній нарком відрік: «Передайте Михайлову, якщо йому шкода розлучатися з цим мотлохом, то ми можемо і його запакувати в ящик, а потім розберемося».

Юхим Михайлів відбував заслання у Котласі Архангельської області, де й помер. Котлас з'являється також у біографії іншого митця, Охріма Кравченка — унікального нонконформіста, який не просто фізично вцілів під час репресій монументальної школи бойчукістів (як-от Оксана Павленко чи Марія Котляревська), а й далі малював у забороненому стилі! Вони могли б зустрітися в цьому безнадійному і страшному місці (холод, білі ночі, суцільна пиятика на краю світу), але не перетнулися. Утім, Охрім Кравченко писав, що Михайлів улітку 1934 року в Києві розпитував, який він, той Котлас. Тоді Кравченко ненадовго повернувся із заслання в Україну, а в 1935-му його знову заарештували й відправили за Урал.

Зараз я відчуваю себе сумною монополісткою Юхима Михайліва. Звісно, мистецтвознавці про нього знають, але хотілось би йому більшої популярності та впізнаваності. Він глибокий і людяний, він майстер символістського пейзажу, в нього були очі «як волошки» й дуже лагідна

вдача.

Наш мозок любить знаходити зв'язки між явищами. І коли я з'ясовую, що Дмитро Яворницький ненадовго порятував Юхима Михайліва від одноманітного життя казарми; що книги Яворницького й Кащенко були у книгарні «Слово» Дмитра і Марії Лисиченків; що проєкт Читомо «До друку!» посилається на статтю Дмитра Лисиченка; що роботи Галини Мазепи присутні на сучасних аукціонах; що син Охріма Кравченка Ярослав став мистецтвознавцем, — мене охоплює радість первісного збирача від знахідки поживного гриба.

Проєкт «Обличчя вулиць» я планую продовжувати, доки не закінчаться вулиці, переназвані на честь жінок, — а може, і трохи далі. Моя наступна пара — це Надія Алексеєнко, меценатка, яка зробила найбільший благодійний внесок в історії Катеринослава на побудову дитячої лікарні, і козак Мамай. Завдяки зусиллям Яворницького (всюди він!) наш Історичний музей зберігає велику колекцію зображень Мамає; враховуючи козацьке минуле Дніпра, мені дуже подобається це перейменування. Воно, так би мовити, спонукає людей гуглити, як і ім'я Менахема-Мендла Шнеєрсона.

Якщо зовсім коротко, то «Обличчя вулиць» — це мій проєкт самозакорінення, який уже вплинув на те, як я сприймаю рідне місто. Хто й зна, може, іншим містянам він теж допоможе глибше побачити Дніпро.

ТЕТЯНА АДАМЕНКО

30 ВЕРЕСНЯ 2025

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in </home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php> on line **284**